

ALEX. LAPEDATU

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN CLUJ

CUM S'A ALCĂTUIT TRADIȚIA NAȚIONALĂ

DESPRE

ORIGINILE ȚĂRII-ROMÂNEȘTI

COMUNICARE FĂCUTĂ LA ACADEMIA ROMÂNĂ ÎN ȘEDINȚA DELA

21 SEPTEMBRIE 1923

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIN «ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ» PE 1923

BUCUREȘTI

CARTEA ROMÂNEASCĂ, S. A.

1924

CUM S'A ALCĂTUIT TRADIȚIA NAȚIONALĂ

DESPRE

ORIGINILE ȚĂRII-ROMÂNEȘTI.

Comunicare făcută la Academia Română în ședința dela 21 Septemvrie 1923

DE

ALEX. LAPEDATU.

Tradiția națională despre originile Țării-Românești are, se știe, două forme: una, mai veche, populară, alta, mai nouă, literară, altoită, aceasta din urmă, pe cea dintâiu, prin adăogiri și modificări posterioare, de proveniență cărturărească. Deosebirea dintre aceste două forme ale tradiției fiind esențială, adică și de fond, e necesar să le cercetăm pe fiecare în parte, spre a cunoaște elementele ce le compun și originea lor. Aceasta și pentru că numai pe urma unei asemenea cercetări se va putea înțelege mai bine cece se urmărește prin acest studiu: de a lămuri modul cum s'a alcătuit tradiția de care ne ocupăm, în forma sa cea literară, care a fost luată ca bază a studiilor istorice privitoare la alcătuirea politică a fostului Principat român dintre Dunăre și Carpați.

I.

Tradiția populară și cuprinsul ei. — Fapte precise atribuite de tradiție fondatorului țării, lui Negru-Vodă. — Negru-Vodă al tradiției populare identic, după aceste fapte, cu Basarab-Vodă cel Bătrân al istoriei. — De ce lui Basarab-Vodă i-s'a zis cel Negru și cum acest al doilea nume, simplu epitet, a înlocuit, cu timpul, pe cel dintâi, istoric. — Basarab, la început nume personal, devine patronimic, colectiv, al dinastiei. — Vlahia-Neagră, Negrii-Români și Negru-Vodă.

După tradiția populară, neaugmentată și nealterată prin adăugurile și modificările posterioare, de origine literară, Negru-Vodă, alungând pe Tătari (stăpânitorii de pe atunci ai regiunilor dela Răsărit de Olt), întemeie domnia Țării-Românești și-și așază

Scaunul de stăpânire la Câmpulung, unde el, Domnul, zidi biserică pentru pravoslavnici, iar soția sa Marghita, care era papistașă, biserica catolică din apropiere (a fostului cloașter), pe când Negru-Vodă se găsea departe de reședința sa, în luptă cu Tătarii păgâni. Urmărită pentru acest fapt de soțul său ori, după altă versiune, amărită că el i-a dărâmat biserica, Doamna trebui să fugă dela Curte, să se ascundă prin munți și păduri, pentru ca în cele din urmă să se înece în valurile râului ce curge între Dâmbovița și Argeș și care de atunci înoace se și cheamă — *al Doamnei*¹⁾.

Pe lângă întemeierea țării și așezarea domniei la Câmpulung, tradiția populară mai atribuie așa dar lui Negru-Vodă următoarele fapte precise: luptele cu Tătarii pentru alungarea lor definitivă din părțile noastre și zidirea bisericii domnești din noua capitală a țării, iar soției sale, Doamnei Marghita, fondarea bisericii catolice, de acolo. Atât și nimic mai mult.

Ori, este știut:

1, că luptele cu Tătarii au avut loc între 1345—51²⁾, așa dar pe timpul domniei lui Basarab-Vodă († 1351/2)³⁾ și nu, cum se credea până de curând, a fiului său Alexandru, care a participat la ele, cum atestă și cronica noastră⁴⁾, dar nu ca Domn, ci numai ca Voivod-coregent al tatălui său⁵⁾;

1) Tradiția populară așa cum reiese din legendele și baladele publicate.

2) Hasdeu, Negru-Vodă: un secol și jumătate din începuturile Țării-Românești, București 1898, CXCIII—CXCIX.

3) Data morții lui Basarab-Vodă se cunoaște acum din grafitul descoperit pe peretele nordic al bisericii domnești din Curtea-de-Argeș. Vezi pentru aceasta, mai jos, pag. 300.

4) Letopisețul Țării-Românești (atribuit de Hasdeu—Negru-Vodă, CXC—lui Radul Greceanu) publicat de d-l St. Nicolaescu în Revista pentru istorie, arheologie și filologie pe 1910 (a. XI), 107: „Iar când la leat 6856 (=1348) merse Liaoș Craiu într'ajutor lui Cazimir Craiului leșesc, ca să scoață Cracăul dela Ianoș Craiul Cehilor, și l-au scos cu mare războiu, într'acea vară lovira Tătarii în Ardeal. Deci Craiul trimise oști și porunci lui Alexandru să fie el mai mare peste oști și să se bătă cu Tătarii. Și s'au bătut la Secui 2 zile și au biruît pe Tătari și i-au tăiat și robit foarte rău și au prins și pe Atlam sultanul tăăresc și i-au tăiat capul, iar alți robi mulți și steaguri i-au trimis legați la Craiu în Vișegrad.“

5) În aceeaș calitate se va fi prezentat el și Regelui Ludovic în Ardeal la 1343, spre a face omagiu de fidelitate, în numelui tatălui său. Știrile la Ioan de Küküllö (Schwandtner, *Scriptores rerum Hungaricarum*, I. 174) și în Letopisețul menționat la nota precedentă (l. c.).

2, că vechiul pomelnic al mănăstirii domnești din Câmpulung numește ca ctitor din început al sfântului lăcaș, al fostei biserici de mir, atribuită de tradiție lui Negru-Vodă (biserică surpată la 1626 și rezidită, apoi, ca mănăstire, la 1636), pe Basarab-Vodă¹⁾;

3, că, în același pomelnic, soția lui Basarab-Vodă e numită Marghita (forma ungară, popularizată, a Margaretei)²⁾, adică așa cum e chemată în tradiție soția lui Negru-Vodă, care a zidit biserica catolică din Câmpulung³⁾;

1) Pomelnicul la D. Onciul, In chestiunea bisericii domnești dela Curtea-de-Argeș, București 1916, 22. — După Cronologia critică a Țării-Românești (cunoscută lui Clain și Șincai ca Anonimul românesc), alcătuită de Banul Mihail Cantacuzino, pe baza Cronologiei tabelare a lui Constantin Cantacuzino Stolnicul (Operele sale, ed. N. Iorga, București 1901, 19) și întrebuițată de autorul ei în scrierea sa de compilație istorică și statistică, editată, în grecește, la Viena, în 1806, de frații Tunusli, sub titlul de Istoria Țării-Românești (N. Iorga, Istoria literaturii române în sec. XVIII, II, 128-31), istriografiilor noștri mai vechi scriu despre Basarab-Vodă; «acest Domn împreună cu Doamna lui Margareta se găsește la pomelnicul m-rii Câmpulungului: Clain (la Engel, Geschichte der Moldau und Walachey, I, 194), Tunusli (Istoria Țării-Românești, trad. G. Sion, București 1863, 127-8), Șincai (Cronica Românilor, ed. 2-a, II, 488 : aci Doamna e numită Marghita). Asemenea Raicevich, Breviario chronologico delli Principi di Valachia, scris la 1781 (la Engel, op. cit., I, 49 și 151 : aci Doamna e numită Maria).

2) Izvoarele dela nota precedentă.

3) Tradiția, în forma ei cea mai autentică, înregistrată în doc. lui Constantin Șerban Basarab, din 1655 și 1656 (Arhiva soc. șt. și lit. din Iași, XIV, 179—80): «locul îl are biserica (catolică, din Câmpulung) dela răposata Doamna Marghita, care au fost catolică, a răposatului Negrului-Vodă» și «această biserică ce se chiamă cloașter fostu-o-au făcut Doamna Marghita, Doamna Negrului Voivod și acea Doamnă fost-au catolică». Asemenea scrisoarea lui Bonaventura Andreini, din 1779, către Sulzer (Geschichte des transalpinischen Daciens, III, 632: Igitur de privilegiis catholicorum isthic, ut pote Campolongi degentium, alio non extat memoria, quam Principis Niegru-Voda, qui in vitae sociam, ex Transylvaniam ortam Comitissam nomine Margarettham natam catholica sibi acceperat. Ille, ut schismaticus calugeris schismaticis, quod de facto extat monasterium aedificavit; illa vero, ut catholica pro monialibus non procul ab eodem monasterio aliud aedificavit)..

De altfel tradiția că Negru-Vodă a făcut biserică ortodoxă, iar soția lui biserică catolică la Câmpulung a intrat (din tradiția populară, se înțelege) și în istoriografia noastră mai veche: Fotino, Istoria generală a Daciei, trad. Sion, București 1859, II, 4 și Tunusli, Istoria Țării-Românești, 13 (Aci Doamna e numită Ana, ca soția lui Radul-Vodă, tatăl lui Mircea-cel-Bătrân, pentru care v. mai jos, p. 304). Dualitatea aceasta, a Domnului ortodox și a Doamnei catolice, zidindu-și fiecare biserică pentru credincioșii legii sale, e mai expresiv exprimată în legenda fondării schitului de lângă Cetatea lui Negru-Vodă dela Podul Dâmboviței, schit atribuit și el întemeietorului tradițional al țării

4, că tradiția Bisericii latine transalpine arată ca protecție a cultului catolic la începuturile sale în Țara-Românească tot pe o Margaretă (Marghită) a Negrului-Vodă¹⁾, care, dat fiind că cele dintâi încercări serioase pentru întemeierea și organizarea cultului de care e vorba s'au făcut în prima jumătate a sec. al XIV-lea²⁾, adică pe timpul lui Basarab-Vodă, e, de sigur, aceeaș soție a lui.

După aceste constatări, Negru-Vodă al tradiției populare, luptător împotriva Tătarilor, ctitor al bisericii domnești din Câmpulung, soț al Margaretei, fondatoare a bisericii catolice, cloașterului, din acelaș târg și, mai presus de toate, întemeietor al Țării-Românești, nu poate fi identificat deci de cât cu Basarab-Vodă, zis, de istoricii moderni, cel Bătrân (1310—1351/2)³⁾.

Și, în adevăr, numai acest Voivod, care se constată pentru întâia dată singur stăpânitor a toată Țara-Românească, care și-a câștigat independența patriei sale în războiul glorios cu Carol Robert dela 1330 și care, prin lupte îndelungi și grele, a izbutit a curăți țara de Tătari, întinzându-și stăpânirea peste șesul muntean până la Dunăre și Mare, — numai acest Voivod, zic, a putut fi considerat de contemporani și de urmașii nemijlociți — în opoziție cu predecesorii săi, simpli Voivozi teritoriali, vasali ai Coroanei ungare — ca adevărat fondator al țării și a putut rămânea, în amintirea generațiilor posterioare, ca atare.

și care are două altare — unul, al Domnului, ortodox, celălalt, al Doamnei, catolic. V., mai jos, scrierile citate pentru Cetatea Negrului-Vodă, p. 309, nota. 3.

Pentru locul pe care este zidită biserica Doamnei Marghita, cf. Marele dicționar geografic al României, II, 487 (după Gr. Tocilescu).

1) În scrisoarea citată a pâr. Bonaventura Andreini, adresată lui Sulzer la 1779 (op. cit., III, 632) se spune, pe baza tradiției locale, nu numai că Margareta a fondat biserica catolică a fostului cloașter din Câmpulung, ci și că Negru-Vodă, la rugămintea Doamnei sale, a dăruit pe catolici cu cele mai mari privilegii. Apoi că Sașii catolici, cu sprijinul Doamnei Margareta, au fost introduși în Câmpulung, Târgoviște și Râmnic... și că, după moartea Negrului-Vodă și a Doamnei Margareta, cei mai mulți s'au întors în Transilvania.— Pentru sentimentele catolice ale lui Basarab, cf. mesagiul Papei Ioan XXII din 1327 (Hurmuzaki, Documente, I, 600—1) în care-l numește: princeps catholicus devotus...

2) Studiile d-lui C. Auner din Revista Catolică: Episcopia Milcoviei (1914, 60 sqq.), Episcopia Severinului (1913, 47 sqq.) și Episcopia Argeșului (1914, 439 sqq.). Asemenea, N. Iorga, Studii și Documente, I—II, introducerea.

3) Identificarea aceasta s'a impus, mai mult sau mai puțin, istoricilor no-

Tot el, apoi, așezându-și reședința la Câmpulung, oraș dovedit ca existent încă la 1300¹⁾, a trebuit să facă aci, în târgul catolicilor sași și unguri²⁾, întâia biserică domnească, de zid, pe seama curtenilor săi și a locuitorilor de lege răsăriteană, curând după constituirea domniei, unitare, a Țării-Românești, la începutul secolului al XIV-lea, pe la 1315 (= 6823). Căci aceasta trebuie să fie data zidirii bisericii cei vechi, iar nu cea de 1215 (= 6723), arătată la reclădirea din 1636 și săpată în inscripția pusă atunci de Mateiu Basarab: — ω (=800), deteriorat prin vechime, putând fi lesne luat, cum s'a mai presupus³⁾, drept ψ (=700).

ștri cari s'au ocupat în special de chestia originilor Țării-Românești (a lui Negru-Vodă deci): Hasdeu (Negru-Vodă, CXC), Xenopol (Istoria Românilor din Dacia Traiană, ed. a 2-a, III, 24 și 39) și Onciul (Originile Principatelor Române, București 1899, 224). Pe când însă acest din urmă a deosebit totdeauna pe Basarab de Alexandru, cei doi dintâi au confundat consvent pe tatăl cu fiul, făcând din ei o singură persoană. — O cercetare specială a consacrat chestiunii d-l C. Kogălniceanu, Basarab zis Negru-Vodă, București 1908. D-I.N. orga emite într'un loc (Istoria Românilor prin călători, I, 166) că Negru-Vodă al tradiției ar fi Neagoe-Vodă Basarab. Tot așa d-l I. Nistor, într'o conferință asupra lui Neagoe Basarab, pub. în Calendarul «Glasul Bucovinei» pe 1922.

1) Inscripția mormântului, din acest an, a lui Laurencius comes de Longo Campo.

2) Despre importanța de odinioară a catolicilor sași și unguri din Câmpulung, păr. Bonaventura Andreini scria lui Sulzer (op. cit., III, 632): *Brevi temporis spatio (dela fondarea Statului) Catholici in oppido Campolong in tantum fuere multiplicati, ut Valachos schismaticos in numero longe superaverint et ex eo Judices inclusive usque ad bellum, quod nostra Aula cum Turcis habuit ultimum, semper e Catholicis fuerunt electi.* — Del Chiaro (Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia, ed. N. Iorga, București 1914, 31) a găsit în vechia biserică catolică de acolo o inscripție funerară din 1373 a unui «saxonalis ecclesiae custos», iar la 1381 Grigorie, episcopul Severinului și al părților transalpine, consacră, în biserică m-rii Sf. Fecioare din Câmpulung, pe un subdiacon Ioan de Kőröspatak (Hurmuzaki, Documente, I-2, 276). — Încă pe la jumătatea sec. XVII, administrația orașului era, cum zice și Bonaventura, în mâinile catolicilor, care-și aveau sigiliul lor latinesc. (A. Lapedatu, Sigiliile Romanului și Câmpulungului muntean, în Un mănunchi de cercetări istorice, București 1915, 44-9). În urmă, sec. al XVIII-lea, comunitatea a decăzut, decadență semnalată în aceeași scrisoare a lui Bonaventura (op. cit., 633). De asemenea mai toți călătorii, în deosebi misionarii catolici, prin Țările Române, cari au fost pela Câmpulung (N. Iorga, Istoria Românilor prin Călători, v. I și II).

3) D. Onciul, Originile Principatelor Române, 218-20 și N. Iorga, Inscriptii din Bisericile României, I, 131.

În fine, dacă tradiția atribue fondarea bisericii catolice din Câmpulung și a cultului papist din Țara-Românească unei Margarete (Marghite) soție a lui Negru-Vodă și dacă tot o Margaretă (Marghită) se constată a fi fost, tocmai în acest timp, soția lui Basarab-Vodă, nu e nici un cuvânt care să ne împedice a nu identifica, cum am făcut, pe aceasta cu aceia și a-i atribui ei, în adevăr, așa cum spune tradiția, fondarea bisericii catolice din Câmpulung.

Aceste sunt elementele istorice, reale, în jurul cărora, s'a inventat apoi, din antagonismul existent între catolicism și ortodoxism în Principatele Române, încă dela început, dela întemeierea lor, celelalte elemente, mitice, ale tradiției și anume: zidirea bisericii catolice din Câmpulung în timp ce Domnul, soțul Margaretei, se afla departe de Capitală, în luptă cu Tătarii, — persecuția, din această cauză, a Doamnei, la întoarcerea soțului, jignit în simțimintele credinței sale pravoslavnice,—fuga, ascunderea și, în cele din urmă, înecarea ei în valurile apei din apropiere, născocindu-se astfel eroina eponimă a Râului Doamnei.

De ce lui Basarab i s'a zis Negru-Vodă și cum acest al doilea nume al său a înlocuit, în timpul, pe cel dintâiu, istoric, uitat, în urmă, cu totul, sunt chestiuni asupra cărora, din lipsă de date istorice și criterii științifice suficiente, nu ne putem pronunța, de cât ipotetic: Negru-Vodă a putut fi, la început, un simplu atribut, epitet, dat Domnului, spre a-l distinge de Basarabii următori, din sec. al XV-lea — Laiotă și Țepeluș — și designând — cum a presupus încă Miron Costin și, după el, independent însă unul de altul, Dionisie Fotino — înfățișarea lui fizică smeadă, negricioasă ¹⁾.

1) Miron Costin, Cronica țerii Moldovei și a Munteniei (la I. Bogdan, Cronice inedite, 193), zice de fondatorul Țării Românești, că se numia Negru-Vodă, adică cel negru la față. Valorosul cronicar emite chiar, în legătură cu această presupunere a sa, o curioasă teorie cu privire la numirea de Vlahii cei negrii (Cara-Vlahi) dată de Turci Românilor din Țara-Românească, susținând că acești Români, din cauza climatului mai dogoritor, sunt, în genere, mai arși, mai negri la față, ca ceilalți frați ai lor din Moldova și Ardeal. — Fotino (Istoria generală a Daciei, II, 4) zice că întemeietorul Principatului era cu fața smeadă, negricioasă (μελαγχρινός), de unde epitetul de Negru-Vodă, iar în alt loc (p. 14), arătând că într'un doc. al m-rii Tismana, Radul-Vodă, tatăl lui Mircea-cel-Bătrân, e numit Radul-Vodă Negru, observă, cu multă pătrundere critică: După acesta, unii din Domnii următori lui Radu I și-au însușit cuvântul de Negru, ca titlu sau ca epitet; de aceia în câteva hrisoave vechi, unde este numele de Radul, urmează și numele de Negru. De aicea a venit și nepotrivirea crono-

Intr'adevăr, e știut că Domnii noștri omonimi erau deosebiți de cei vechi nu prin atribute numerale ordinale, ca azi, ci prin epitete, determinând: fie caracteristice fizice ori morale (Radul Praznaglava adecă Cap Sec, Radul-cel-Frumos, Ștefan Surdul, Bogdan Orbul, Petru Schiopul și Radul-cel-Mare, Petrașcu-cel-Bun, Alexandru-cel-Rău, Ștefan-cel-Mare, Aron Tiranul, Ioan-Vodă cel Cumplit), — fie ocupațiuni anterioare (Vlad Călugărul, Mircea Ciobanul, Petre Cazacul), — fie locul de origină (Radul dela Afumați), — fie, în sfârșit, simple porecle (Vlad Dracul, Vlad Țepeș, Petru Rareș, Ștefan Lăcustă, Ioan Potcoavă) etc.

Așa deci și Basarab a putut să fie numit: cel-Negru, spre a-l distinge, cum am spus, de Basarabii ce-i succedară, mai sus numiți. Când apoi, mai târziu, numele și-a pierdut înțelesul lui inițial, personal, devenind un patronimic, colectiv al dinastiei, — întemeietorul țării, Basarab-Vodă cel Negru a trebuit să devină Negru-Vodă Basarab, pentru ca 'n urmă să rămână un simplu Negru-Vodă, tot așa după cum omonimii săi de mai târziu, Basarab-Voivod Laiotă și Basarab-Voivod Tepeluș au devenit Laiotă-Vodă Basarab și Tepeluș-Vodă Basarab și au rămas în urmă Laiotă-Vodă și Tepeluș-Vodă: epitetul a înlocuit — în toate aceste cazuri — numele, mai înainte ca acesta — Basarab — să fi ajuns a se fixa prin scris, în cronica țării ori în vre-un alt fel de izvor istoric narativ indigen, cu înțelesul său primitiv, de nume personal.

Căci e vădit că atunci când cronica oficială a Țării-Românești, numită și anonimă, s'a întocmit și s'a introdus în ea șirul Domnilor până la Neagoe-Vodă, de unde începând cronica îmbracă caracterul contemporaneității, numele de Basarab nu se mai cunoștea și nu se mai întrebuinta de cât în accepțiunea sa colectivă, de patronimic al dinastiei naționale a țării — a Basarabilor sau Basarabeștilor ¹⁾. Așa se explică cum Basarab-Vodă Laiotă a ajuns

logiei Domnilor, căci cronografi, luându-se după hrisoave, au socotit pe Radul II drept Radul I. Chiar și Hașdeu — care explică, cum se știe, epitetul de Negru prin faimoasa teorie a *Bas-arabilor* — ține să observe că portretul lui «Radu Negru» din biserica cea veche (din 'nainte de restaurare) a catedralei episcopale dela Curtea-de-Argeș, e zugrăvit mai negru la față de cât portretele celorlalți Domni din aceeași biserică (Negru-Vodă, CCXL).

1) Intr'adevăr, în întreaga parte dintâia a cronicii, până la sfârșitul domniei lui Neagoe-Basarab (Istoria Țării-Românești, ed. Ioanid, București 1859 și Magazinul istoric pentru Dacia, IV), cât și în Viața și traiul sfinției

în cronică numai ca Laiotă-Vodă (epitet) iar Basarab-Vodă Țepeluș numai ca Țepeluș-Vodă (poreclă), deși numele lor, păstrate și atestate prin documente, era Basarab ¹⁾, ca și al predecessorului lor, întemeietor al țării.

Dar asupra chestiunii acesteia nu erau, se vede, lămuriri, pe la sfârșitul sec. al XVII-lea, când s'a întocmit cronică în forma cunoscută nouă, nici chiar cei mai învățați cărturari ai țării, ca de pildă Stolnicul Constantin Cantacuzino. Căci din explicațiile pe care le dădea el, la 1694, Generalului arheolog, istoric și geograf Marsigli cu privire la începuturile Țării-Românești și la primii ei Voivozi, se vede că nu era edificat asupra faptului că Basarab fusese cândva un nume personal, ca oricare altul, ci socotea—desigur ca toți contimporanii săi — că e numai numele colectiv al dinastiei domnitoare, al neamului basarabesc ²⁾. Mai târziu, după ce cercetă documentele și inscripțiile pentru întocmirea Cronologiei sale tabelare, învățatul scriitor se va fi luminat, poate, asupra chestiunii. Nu însă atât cât să-și fi putut da seama, prin analogia cu Laiotă-Vodă Basarab și cu Țepeluș-Vodă Basa-

sale Părintelui Nifon. (ed. Ios. Naniescu, București 1888), nu se întâlnește nici odată numele de Basarab, ca nume personal, ci numai ca colectiv, patronimic, al dinastiei domnitoare (Basarabi sau Basarabești). La Laiotă Vodă, Basarab a fost adaos ulterior și nu ca nume de persoană, ci tot de familie. Dovadă că'n lista Domnilor, luată după cronică și trimisă de Constantin Cantacuzino Generalului Marsigli, nu se găsește. Aci cel dintâiu Basarab (ca nume familiar) e Neagoe (Operele lui Constantin Cantacuzino, ed. N. Iorga, 51), cu explicația: Questo è il vero Bassaraba da dove viene l'origine e del presente regnante prencipe (Constantin Brâncoveanu). Când, ulterior, s'a adaos, în cronică, și lui Laiotă numele de Basarab, scriitorul a ținut să arate, la Neagoe, că acesta e al «doilea» Basarab, cuvânt pentru care celui dintâiu i s'a zis: cel Bătrân (ancien). De observat că Cantacuzino adauge numele de Basarab (ca patronimic) în lista sa, numai Domnilor inrudiți cu vechia dinastie a țării: Neagoe, Radu Șerban, Mateiu-Vodă, Constantin Cârnuț, Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu.

1) Operele, 19-40, unde se dau, în regist, o serie de documente dela Basarabi (Laiotă, Țepeluș și Neagoe).

2) Constantin Cantacuzino, op. cit., 52: Li Basarabi sono... etc. Caracteristic, pentru ceia ce afirmăm, e faptul că, menționând un doc. de la un «Basarab Voevod sin Basarab-Voevod» (cu data necompletă) pentru m-rea Snagov (l. c., 21), Cantacuzino scrie: în hrisov numele nu ni-l arată. Tot așa nepotul său, Banul Mihail Cantacuzino, vorbind, în opera sa Geneologia Cantacuzinilor (ed. N. Iorga, București 1902, 60), despre Basarab-Vodă și de războiul lui cu Carol Robert, spune și el că «numele lui (al lui Basarab) cel de botez nu-l scrie la anale».

rab, că Negru-Voivod Basarab din documentul dela 6860 (=1351/2) — pe care l-a cunoscut și l-a utilizat în scrierea amintită — rămânând, ca și Laiotă-Vodă și Țepeluș-Vodă, un simplu Negru-Vodă ¹⁾, ar putea fi identificat cu fondatorul, după tradiție, al țării. Și nu și-a putut da seama de aceasta pentru că identificarea lui Negru-Vodă cu Radul-Vodă (tatăl lui Mircea-cel-Bătrân) fusese deja făcută și intrase în circulația istorică a vremii: literarul Radul-Negru se substituise, deabinele, în cunoștințele cărturarilor, tradiționalului Negru-Vodă. Cum și ce fel, vom vedea îndată ²⁾).

Decât, ipoteza aceasta, pe care am formulat-o și prezentat-o în cele de mai sus, dacă poate explica, până la o alta mai plauzibilă, pe Negru-Vodă al tradiției, ca epitet al lui Basarab-Vodă al istoriei, nu poate explica, în acelaș timp și în chip tot atât de simplu, chestiunea care s'a pus în strânsă legătură cu aceasta și anume: de ce Țara-Românească e numită la popoarele turanice și slavice Vlahia Neagră (Cara-Vlașca, Cara-Ulag și Cara-Iflak), iar locuitorii ei, la aceleași popoare, Negri-Români (Cara-Ulaghi, Cara-Vlași și Cara-Iflaki) ? Căci a afirma, cum a făcut-o încă Canteмир ³⁾, că originea numirilor acestora vine tocmai dela tradiționalul fondator al Țării-Românești, dela Negru-Vodă, dat fiind obiceiul acestor neamuri de a numi țările și popoarele străine după numele întemeietorilor lor (d. p. Bogdan-ili, țara Moldovei, dela Bogdan-Vodă, descălicătorul ei și Dobrogi-ili, Dobrogea, dela Dobrotici, întemeietorul Despotatului) nu ni se pare îndestulător, pentru bunul cuvânt că încă în sec. al XIII-lea, la năvălirea Tăta-

1) 6860 (=1351/2). Nic. Alexandru Voivod Basarab, feciorul «Negrului Voivod Basarab», ca să fie sfintei m-ri moșia Bădești... (Operele, 20). Donația a fost confirmată ulterior și de alți Domni. Cf. C. Kogălniceanu. Biserica Sf. Nicolae Domnesc din Argeș, în Convorbiri Literare pe 1922, 725.

2) În timpul lui Mateiu-Vodă Basarab. Mai jos. pp. 305—7. Observ că'n doc. menționat de d. Kogălniceanu (l. c., 725) dela Gavriil Moghilă din 13 Noembrie 1618 (după condica m-rii Câmpulungului), spre a dovedi că vechia biserică de mir de acolo a fost «întemeiată și zidită de răposatul Negru Radu Voivod», — forma «Negru Radu Voivod» (în loc de obișnuitul Radul-Negru Voivod) este, evident, rezultatul unei interpelări a traducătorului sau copistului. În doc. orig. a trebuit să fie ori numai Negru Voivod, ca în tradiție, ori forma de mai târziu a cronicelor: Radul Negru Voivod.

3) Hronicul vechimei a Româno-Moldo-Vlahilor, ed. Gr. Tocilescu (Acad. Rom.), București 1901, 307.

rilor, așa dar înaintea lui Basarab-Vodă, țara se găsește numită Cara-Ulag ¹⁾, și locuitorii ei Cara-Ulaghi. Iar a întoarce problema, cum a făcut-o critica istorică contemporană, căutând a explica pe Negru-Vodă ca o personificare poetică a unei domnii, anterioare întemeierii țării (Statului) la Negrii Români ²⁾, ar însemna să stăruim mai departe pe calea unor hipoteze, pe cari autorul lor însuș a trebuit să le părăsească.

Lăsând deci rezolvarea chestiunilor acestora pe seama altora, mai bine documentați și instruiți, poate, asupra lor, să trecem la tradiția despre întemeierea Țării-Românești, în forma cea literară, așa cum o cunoaștem din cronica indigenă — să analizăm elementele ei constitutive și să cercetăm originea lor, spre a pute arăta, apoi, cum și când s'a alcătuit ea din aceste elemente.

II.

Tradiția literară. — Partea dintâiu, privitoare la Banatul oltenesc și la familia domnitoare, pe vremuri, a acestui Banat. — Partea a doua, privitoare la descălecarea Țării-Românești prin Radu-Vodă Negru, la 1290. — Elementele adaose și modificate ale tradiției literare. — Biserica domnească dela Curtea-de-Argeș și ctitorii ei. — Mormântul de Voivod din sec. al XIV-lea descoperit în această biserică. — Al cui poate fi? Nici al lui Basarab-cel-Bătrân, nici al lui Vladislav sau Vlaicu și nici al lui Dan-Vodă, ci numai al lui Radu-Vodă.

Tradiția despre începuturile Țării-Românești, în forma sa literară ³⁾, cuprinde și ea, cum se știe, două părți bine distincte una de alta. Întâia, privitoare la originea Banatului oltenesc, ca formațiune politică anterioară domniei unitare a țării, la familia cârmuitoare, pe vremuri, a acestui Banat, a Banoveților sau Craioveștilor, numită, după înrudirea ei cu dinastia națională, și a Basarabestilor și la închinarea acestora lui Radul-Vodă-Negru. Contrariu neuitatului meu profesor, Dimitre Onciul, care susține

1) Cronica persană a lui Fazel-Ulah-Rașid, scrisă în 1303, la D'Ohsson, Histoire des Mongols, La Haye et Amsterdam 1834, II, 627. D-l V. Bogrea crede a fi găsit expresia și în Codex Cumanicus, scris în acelaș timp. Cf. art. său din acest Anuar, p. 351.

2) D. Onciul, Originile Principatelor Române, 32,

3) Inregistrate în Cronica țerii, zisă anonimă (ed. cit.: Ioanid, 1—3 și Magazinul istoric IV, 231) și în Cronica atribuită lui Constantin Căpitanu Filipescu (Istoriile Domnilor Țerii-Românești, ed. N. Iorga, București 1902, 1—2). Aci se dă numai partea a doua a tradiției, întrețesută cu interpretări, explicări ale Cronicarului.

că, în afară de numele *Romani*, nici o vorbă din această din-tâie parte a tradiției nu destăinuiește vre-o influență literară, ori-ginea ei populară fiind evidentă ¹⁾, credem, cu d-l N. Iorga ²⁾, că întreaga ei construcție e o invenție pur cărturărească, înteme-iată pe vagi cunoștințe istorice și pe anumite noțiuni politice ale timpului când a fost alcătuită, în scop de a explica poziția spe-cială pe care a avut-o Oltenia, sub raport politic, față de Domnia țării și situația predominantă pe care a păstrat-o, dincolo de Olt, neamul boeresc al marilor Bani ai Craiovei, numiți, pentru a-ceasta, Banoveți sau Craiovești.

Neprezentând deci interes pentru chestiunea ce studiem, întru cât nu are la bază elemente istorice populare, să venim la partea a doua a tradiției, alcătuită, evident, pe asemenea elemente. După această parte a tradiției, „când a fost cursul anilor 6798 (=1290), fiind în Țara-Ungurească un Voivod ce l-au chemat Radul Negru-Vodă, mare herțeg pre Amlaș și Făgăraș, ridicatu-s'au de acolo cu toată casa lui și cu mulțime de noroadе: Români, Păpis-tași, Șași și tot felul de oameni și pogorîndu-se pre apa Dâmbo-viței, început-au a face țară nouă. Întâiu au făcut orașul ce-i zic Câmpulung, cu biserică mare, frumoasă și înaltă. De acolo au des-călecat la Argeș și iarăși au făcut oraș mare și și-au pus Scaun de Domnie, zidind curți de piatră și case domnești și biserică mare și frumoasă. Iar noroadele ce pogorîse cu dânsul s'au tins pre sub podgorie, ajungând până la apa Siretului și până la Brăila, iar alții s'au tins în jos, peste tot locul, de au făcut orașe și sate până la marginea Dunării și până la Olt. Și într'acest chip tocmi-tu-și-au Radul Negru-Vodă țara cu pace... și au domnit până la moarte, îngropându-l în biserică lui din Argeș“ ³⁾.

Negru-Vodă al tradiției populare e înlocuit deci, aci, prin Radul-Vodă-Negru, iar întemeierea țării, explicată, în aceeaș tradi-ție, prin alungarea Tătarilor și întinderea domniei în Răsărit până la Dunăre și Mare, e înfățișată ca un descălecat de peste munți din Amlaș și Făgăraș, cu populații numeroase, indigene și străine, — descălecat fixat în timp la 1290. Ce privește pe fondator, tra-diția literară îl trece curând dela Câmpulungul tradiției populare, la Argeș, spre a-i atribui zidirea marilor clădiri domnești de aci

1) D. Onciul, *Originile Principatelor*, 9.

2) N. Iorga, în ed. cit. a *Cronicei lui Constantin Căpitanul*, p.2., n. 1.

3) *Cronica țării*, ed. cit., ll. cc.

și a arăta, ca încheiere, că s'a îngropat, la moarte, în biserica lui din vechea capitală a țării.

Cum vedem, față de tradiția populară, cea literară se prezintă cu o serie întreagă de noi elemente istorice, a căror origine trebuie explicată. Și, cum cel mai însemnat din aceste elemente e acel al legăturii lui Radul-Negru-Vodă cu reședința domnească dela Argeș, e necesar să începem cu acesta. Căci numai prin cunoașterea rostului acestei legături vom putea explica celelalte elemente, de formațiune literară, ale tradiției. În acest scop trebuie să ne oprim un moment asupra bisericii domnești dela Argeș și mormântului de Voivod descoperit acolo, să vedem cine este sau sunt ctitorii sfântului lăcaș și cine poate fi Domnul îngropat în mormânt?

Biserica domnească dela Argeș a fost înălțată, — fapt, cred, deplin stabilit prin explicările mult regretatului nostru fost președinte D. Onciul, — în timpul domniei lui Basarab-Vodă ¹⁾. El nu apucă însă a o termina. Grafitul descoperit pe peretele de Nord al bisericii, însemnând locul (Câmpulung) și anul (6860=1351/2) morții lui Basarab ²⁾, arată că pictura bisericii nu era încă isprăvită când gloriosul Domn trecea în lumea cea vecinică. Și, dacă biserica n'a putut fi isprăvită, cu atât mai puțin curtea și casele domnești

1) În chestiunea bisericii domnești dela Curtea-de-Argeș.—D l C. Kogălniceanu, în art. cit., din Convorbiri Literare pe 1922, atribue zidirea bisericii lui Alexandru Basarab, iar d-l O. Tâfrali (Biserica Sf. Nicolae Domnesc, în Rev. p. ist., arh. și fil., XVI (1915-22), 145 sqq. și, după dânsul, D. Caselli (Biserica Sf. Nicolae Domnesc, aceeaș revistă, acelaș volum, 137 sqq.) și Em. Grigoraș (Inscripțiile ornamentale de la Curtea-de-Argeș, București 1922 și Enigmaticele inscripții dela Curtea-de-Argeș, București 1922) o cred din sec. XIII, pe baza unei presupuse inscripții din 1262 și a altor considerațiuni de ordin istoric, nedoveditoare însă a tezei susținute.

2) În art. citat (Convorbiri Literare, 1922, 723 sqq.), d-l C. Kogălniceanu pune la îndoială exactitatea inscripției ori justa ei descifrare, neadmițând anul 6860 (=1351/2) ca dată a morții lui Basarab-Vodă, care, scrie d-sa, la 1345, nu mai trăia, cum reiese din o diplomă din acest an a regelui Ludovic (Hurmuzaki, I-2, 60). Lectura inscripției e însă sigură, iar ce privește exactitatea ei, câtă vreme nu avem până acum nici o mărturie pozitivă și precisă că Basarab era mort înainte de 1351/2 — doc. citat de d-l Kogălniceanu nu produce o asemenea mărturie — nu o putem contesta. Căci dacă Alexandru, dela 1343 înainte e numit în mai multe rânduri Voivod în diplomele ungare, nu însemnează că era și Domn. El putea fi, cum desigur a și fost, asociat la Domnie pe lângă bătrânul său părinte, îndeplinind atribuțiile suveranității acestuia, fapt pentru care se și găsește așa de des menționat în documentele vremii ca Voivod.

dela Argeș, despre care vorbește tradiția, ca să se fi putut muta capitala țării acolo.

Dovadă, între altele, și împrejurarea că moartea l-a găsit pe Basarab-Vodă tot la prima reședință a țării, la Câmpulung, unde, după un document cunoscut mai de mult răposatului D. Onciul, dar numai după această descoperire bine înțeles, a și fost înmormântat ¹⁾. Nici Alexandru, fiul lui Basarab, n'a apucat să ducă la îndeplinire opera tatălui său. Căci și el a rezidat tot la Câmpulung — de aci și atributul de Câmpulungeanul dat lui de cronică ²⁾ — unde, cum se știe, a decedat și s'a înmormântat, în biserica părintelui său ³⁾. Numai sub fiii lui Alexandru — sub Vladislav și sub Radul — lucrările începute de Basarab-Vodă au putut fi terminate și Scaunul domniei mutat la Argeș. Și cum cel dintâiu, Vladislav, a fost ocupat cu clădirile sale oltene: Vodița și Tismeana, e de admis că cel din urmă, Radul, a trebuit să aibă purtarea de grijă a ctitoriiilor muntene. Aceasta cu atât mai mult, cu cât el e și considerat ca adevăratul întemeietor al fundațiilor domnești dela Curtea-de-Argeș, unde a fost îngropat și i s'a găsit mormântul.

Intr'adevăr, sarcofagul descoperit acum trei ani de meritosul și zelosul Secretar al Comisiunii centrale a Monumentelor Istorice, d-l Virgiliu Drăghiceanu, în lăuntruul acestei biserici (îndărătul primei coloane, din dreapta, dinspre Apus), cuprinde, după toate indiciile — coroana de pe cap a mortului, valoarea podoabelor găsite asupra-i și felul îmbrăcăminteii păstrate încă — negreșit mormântul unui Domn și anume — după constatările specialiștilor cu privire la caracterul costumului și la tehnica ornamentelor — al unui Domn din sec. al XIV-lea ⁴⁾.

Dar, dintre Domnii Țării-Românești din acest secol — Basa-

---

1) Doc. din 1714 Aprilie 20 dela Ștefan Cantacuzino, în care se spune despre ctitorii Basarab și Nicolae Alexandru: ce le sunt trupurile lor îngropate în această sfântă mănăstire (dela Câmpulung). Ap. C. Kogălniceanu, o. c., 726.

2) „Alexandru-Vodă carele zic să fi fost de felul lui Câmpulungean” (Cronica lui Constantin Căpitanul, ed. cit., 6).

3) Inscricția cunoscută și publicată în mai multe părți. Cf. N. Iorga, Inscricții din Bisericile României I, 132-3. O reproducere fotografică a dat St Nicolaescu în Rev. p. ist., arh. și fil. pe 1910 (XI), 107.

4) Cf. Gh. I. Brătianu, *Les fouilles de Curtea-de-Argeș*, în *Révue archéologique* pe 1921 (Aprilie-Iunie) și *Piatra de mormânt a lui „Negru-Vodă”, în Revista istorică* pe 1920, 221-26.

rab, Alexandru, Vladislav, Radul, Dan și Mircea — numai mormintele a doi: al lui Alexandru Basarab († 16 Noemvre 1364) și al lui Mircea-cel-Bătrân († 31 Ianuarie 1418), ne sunt cunoscute. Și anume: mormântul celui dintâiu la Câmpulung, unde piatra lui sepulcrală se păstrează și azi acolo, în biserica fostei mănăstiri domnești pe care Mateiu Basarab o rezidi din temelie (la 1636), în locul bisericii de mir, de mai înainte (surpată la 1628), iar al celui din urmă la Cozia, unde piatra lui mormântală se poate vedea și acum în biserică, fără însă ca pe dânsa să se mai poată desluși vre-o literă măcar din inscripția săpată când-va deasupra ¹⁾. Despre nici unul din ceilalți Domni ai secolului al XIV-lea — Basarab, Vladislav, Radul și Dan — nu știm, cu aceeaș certitudine, unde sunt îngropați. Al cărui din ei poate fi deci mormântul dela Argeș?

La început s'a crezut — și cu drept cuvânt — că mormântul acesta trebuie să fie al lui Basarab-cel-Bătrân, în timpul domniei căruia s'a construit, cum s'a văzut, biserica ²⁾. Dar descoperirea ulterioară a grafitului (inscripțiune impresată cu un stylus pe tenucială încă proaspătă) de care am pomenit, grafit care dă anul morții lui Basarab, a pus în dubiu pe cercetători. Căci la această dată (6860=1351/2), Basarab-Vodă, născut cel mai târziu către sfârșitul sec. al XIII-lea, nu mai putea fi bărbatul viguros, relativ încă tânăr, ce se arăta a fi fost, după șuvițele de păr conservate încă în mormânt, Domnul îngropat în sarcofagul dela Argeș. Ș dubiul s'a prefăcut în certitudine, când, descifrându-se grafitul în chestiune în întregime, s'a constatat că Basarab-Vodă a murit, nu la Argeș, cum se presupunea, ci la Câmpulung, unde, desigur, a și fost îngropat, cum se atestă și prin documentul mai înainte menționat ³⁾.

Ce privește pe Vladislav sau Vlaicu, fiul lui Alexandru Basarab, persist, până la o contra-dovadă hotărîtoare, a crede că el trebuie să fie înmormântat la ctitoria sa dela Tismeană, cum arată tradiția monastică a acestui sfânt lăcaș, înregistrată de Ștefan Iero-

1) Gr. G. Tocilescu, Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri și biserici, în *Analele Acad. Rom.*, VIII (București 1887), 25-6. Desemnul mormântului la P. Antonescu, *Mănăstirea Cozia*, București 1905.

2) Cf. N. Iorga, *Revista istorică*, pe 1920, 179. Asemenea foiletoanele autorului acestor rânduri în „*Înfrățirea*“ din Cluj pe 1920, și anume: n-rul 42—Mormântul lui Basarab-Vodă cel Bătrân și n-rul 47—Anul morții lui Basarab-Voivod.

3) Pagina precedentă, nota 1.

monachul (după un ms. dela 1763) în „Viața prea Sfințitului Părintelui nostru Nicodim“ ¹⁾ și cum pare a reieși și din relațiunea — ce e dreptul cam vagă — din broșura lui Sébastien Rhéal: *La Roumanie renaissance* (Paris 1850), descoperită și relevată anul trecut de d-l N. Iorga, broșură în care se amintește de existența în biserica m-rii Tismeana, înainte de refacerea din vremea lui Știrbei, a unei pietre funerare, cu inscripție și ornamente în flori de crin, pusă pe mormântul unui Domn din neamul Basarabilor, Domn pe care d-l N. Iorga îl socoate a fi Vladislav-Vodă ²⁾.

Dar cu această eliminare ajungem la Radul, fratele și urmașul lui Vladislav. Și totul concură, cum vom vedea îndată, în a ne arăta că mormântul ce ne preocupă este al acestuia. Căci de fiul său Dan, ultimul din Domnii sec. al XIV-lea, despre care nu știm unde este îngropat, nu poate fi vorba, neexistând nici un indiciu, dar absolut nici unul, care să ne permită a-i atribui lui mormântul din sarcofag. Iar, dacă, cu toate acestea, ar fi să i se caute și acestui brav Voivod, cuceritor al Severinului și al Silistrei, mormânt în biserica domnească dela Argeș, atunci, ca unul care a căzut, cum se crede, pe câmpul de luptă, în războiu cu Șışman, țarul Bulgarilor, pela 1386, e mai firesc de presupus că, negăsindu-i-se trupul sau neputându-i-se aduce, pentru el a fost pregătit mormântul închipuit (un așa zis cenotaf) aflat în fața altarului ³⁾.

Reiese dar, din cele mai sus arătate și documentate, că mormântul, din sec. al XIV-lea, descoperit în biserica domnească din Curtea-de-Argeș, nu poate fi decât al succesoriului lui Vladislav și predecesoriului lui Dan, al aceluia Radul-Vodă arătat de tradiție ca ctitor al bisericii și al curții domnești și înfățișat, ca atare, în icoana de hram a sfântului lăcaș⁴⁾. Intr'adevăr, frapanta asemănare între culoarea părului și forma costumului Domnului zugrăvit în această icoană ca ctitor și culoarea părului, așa cum s'a păstrat, și forma costumului, așa cum s'a putut reconstitui, ale Domnului înmormântat în sarcofag ⁵⁾, e dovadă că avem a face

1) D-l C. Kogălniceanu (art. citat din Convorbiri) crede că mormântul principal dela Curtea-de-Argeș e a lui Vladislav.

2) Mormântul lui Vladislav-Vodă, *Revista Istorică*, pe 1922, 125-7.

3) A Savela, *Descoperirile istorice dela Curtea-de-Argeș*, București 1921.

4) Efigia reprodușă la D. Onciul, *In chestiunea bisericii domnești din Curtea-de-Argeș*, 13 și la Tafrali, l. c.

5) Asemănarea a relevat-o și susținut-o d-l Gh. I. Brătianu. Cf. articolele sale menționate la pag. 301 nota 4.

cu una și aceeași persoană: că Domnul din mormânt e însuși ctitorul din icoană.

De altfel tradiția locală, transmisă din generație în generație, arată ca mormânt al ctitorului tocmai locul din biserică unde s'a descoperit mormântul cu sarcofag, pe care loc, în fiecare an, la ziua Sf. Niculae, se făcea, din moși-strămoși, slujba îndătinată a hramului --- „pe mormântul ctitorului“, spune un bătrân enoriaș ¹⁾ — iar că ctitorul acesta e Radul-Vodă, fiul lui Alexandru Basarab, ne atestă: 1) pomelnicul cel vechiu al bisericii care numește ca fondator al sfântului lăcaș pe Radul-Vodă cu doamna lui Ana ²⁾, 2) relieful, statul de piatră, așezat odinioară desupra mormântului nostru și care a fost considerat, în toate timpurile, ca reprezentând pe Radul-Vodă, zis, în urmă, și vom vedea cum, și Negru ³⁾, 3) tradiția orală și scrisă, care atribue zidirea curților, caselor domnești și bisericii dela Argeș lui Radul-Vodă ⁴⁾.

III.

Radul-Vodă dela Argeș nu s'a putut substitui, pe cale populară, lui Negru-Vodă delu Câmpulung.— Substituirea s'a făcut pe cale literară, abia în sec. al XVII-lea, înregistrată fiind, mai întâiu, în documentele, inscripțiile și legendele portretelor murale dela m-rea domnească din Câmpulung, pe vremea lui Mateiu Basarab. — Elementele tradiției literare, așa cum ni s'a păstrat ea în cronică. — Tradiția în literatura noastră istorică din sec. al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea. — Înfrâurirea ei asupra tradiției populare.

Cu constituirea Curții domnești dela Argeș și transferarea capitalei de la Câmpulung, sub Radul, acesta a trebuit să intre în conștiința poporului ca un Domn sub care s'a înfăptuit o însemnată operă pentru așezarea și organizarea țării. Și, negreșit că, pe măsură ce vremea se scurgea și amintirea rolului din început al Câmpulungului, ca trecătoare reședință domnească, și a întemeietorului stăpânirii unitare a țării, a lui Basarab-Vodă, se pierdea, pe aceeași măsură importanța Argeșului și a Voivodului ce făcuse marile fondațiuni domnești de aici, a lui Radul-Vodă, creștea. Cu toate acestea, în conștiința și amintirea poporului, veacuri dearândul, personalitatea acestuia nu s'a putut confundă, necum substitui, aceleia a întemeietorului țării, a lui Negru-Vodă. Căci, până la

¹⁾ V. Drăghiceanu, în *Ilustrația* pe 1921, n-rul 4.

²⁾ Idem, în *Revista istorică* pe 1920, 179.

³⁾ Gh. I. Brătianu, *Piatra de mormânt a lui „Negru Vodă“*, în *Revista istorică* pe 1920, 221-6.

⁴⁾ Tradiția, în *cronicile* citate la p. 298, nota 3.

sfârșitul sec. al XVII-lea, fondatorul tradițional al Țării-Românești nu e numit niciodată, în izvoarele care înregistrează tradiția în forma sa populară, despre originile Principatelor, decât Negru-Vodă : în doc. lui Alexandru-Vodă dela 1569 și 1576 ¹⁾, la Luccari, ²⁾, în doc. lui Constantin Șerban Basarab din 1655 și 1656 ³⁾, la Gavriil Thomasi ⁴⁾, la Paul de Alep ⁵⁾, la Miron Costin ⁶⁾, la Marsigli ⁷⁾, la Del Chiaro ⁸⁾.

Substituirea aceasta s'a îndeplinit exclusiv pe cale literară, fără nici un amestec al poporului și nu s'a făcut, cum firesc ar fi fost, la Argeș, unde amintirea ctitorului marilor fundații domnești de acolo, a lui Radul-Vodă, a trebuit să fie mereu vie, intrând, poate, chiar în domeniul legendelor, ci la Câmpulung și abia în sec. al XVII-lea, în epoca lui Mateiu Basarab. Căci, acî și atunci, tradiția populară a fost modificată mai întîiu : prin încercarea contimporanilor de a identifica, istoricește, pe Negru-Vodă Câmpulungeanul cu Radul-Vodă Argeșeanul. Faptul l-a explicat foarte bine d-l N. Iorga ⁹⁾, și anume : după reclădirea bisericii dela Câmpulung, orășenii cerură Domnului, noului ctitor Mateiu-Vodă, confirmarea vechilor privilegii pe cari le aveau dela Voviozii anteriori ¹⁰⁾. Și, cum între documentele prezentate atunci spre reîntărire era unul și dela Radul-Vodă, cu data, foarte probabil, stricată prin vechime, așa că nu se mai putea ceti din ea decât miile și sutele anului

1) Text și traduceri la Al. Ștefulescu, Mănăstirea Tismana, București 1909, 261-3 și 269-71, iar facsimile la B. P. Hasdeu, Negru-Vodă, apendice.

2) Copioso ristretto degli annali di Rausa, Venezia 1605, 49.

3) Archiva soc. șt. și lit. din Iași. XIV, 179-81 și, pentru interpretare, Alex. Lapedatu, Marghita Doamna Negrului-Voivod, în Un mănunchiu de cercetări istorice, București 1915, 6 sqq.

4) Vicar apostolic ; raport din 1660, în Acta Bulgariae ecclesiastica, Agram 1887, 269.

5) Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiochia, trad. Em. Cioranu, București 1900, 148.

6) De Neamul Moldovenilor, ed. C. Giurescu, București 1914, 52-4.— Cronica țării Moldovei și Munteniei, ed. I. Bogdan, în Cronice inedate, București 1895, 186 și Poemul polon despre poporul Moldovei și al Țării-Românești, ed. Hasdeu, în Arhiva istorică a României, I, 176-8.

7) Scrisorile sale istorice către Constantin Cantacuzino Stolnicul din 1694, la N. Iorga, Operele lui Constantin Cantacuzino, 42-4.

8) Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia, ed. N. Iorga, 140.

9) Inscripții din Bisericile României, I, 130-2.

10) Publicate în Magazinul istoric pentru Dacia, V, 336-47 și comentate la

în care fusese dat: 6800 (= 1292) ¹⁾, acei cari cercetară aceste documente în vederea reconfirmării privilegiilor ce cuprindeau, socotiră — ca și Câmpulungenii, de bună seamă — că hrisovul de care e vorba, ca cel mai vechiu, trebuie să fie dela fondatorul însuși, după tradiție, al țării. Astfel se ajunse la identificarea Domnului ce dăduse hrisovul, al lui Radul-Vodă, care nu era altul decât ctitorul dela Argeș, cu legendarul Negru-Vodă, făcându-se din două persoane, istoricește cum am văzut deosebite, una singură — Radul-Negru ²⁾, căruiu i s'a atribuit, firește, descălecatul din Amlaș și Făgăraș, prin care s'ar fi întemeiat Țara-Românească, descălecat inventat după analogia descălecatului Moldovei din Maramureș, mai de mult — căci îl găsim înregistrat, sub o formă, e drept, mai puțin precisată, la Luccari (1595) ³⁾ și la Paul de Alep (1656) ⁴⁾, spre a se explica titlul pe care-l purtau Domnii noștri în documentele sec. al XIV-lea și al XV-lea și fixat — descălecatul — în timp, după documentele câmpulungene, la 1290.

La fel a trebuit să se petreacă lucrul cu inscripțiile puse, în acelaș timp, la biserica fostei m-ri din Câmpulung ⁵⁾. Căci, paralel cu tradiția națională, cea veche, care atribuia zidirea sfântului lăcaș, întemeietorului țării, lui Negru-Vodă, exista, desigur, atunci, printre târgoveții întâiei capitale a țării, o alta mai nouă, alcătuită pe baza identificării mai sus arătate și care considera de ctitor al bisericii pe recentul Radul-Negru al privilegiilor orășenești. Pe temeiul acestei nouă tradiții, locale, specific câmpulungene, vor fi alcătuit inscripțiile ce ne preocupă ispravnicii cari au supravegheat reconstrucția lui Mateiu Basarab. Căci ei n'au putut avea înainte, pentru aceasta, cum crede și d-l N. Iorga, vre-o inscripție mai veche, eventual pisania dela început, pentru că, în acest caz, nouăle inscripții ar avea date ceva mai concrete, mai precise, asupra bătrânilor ctitori, decât cuprind ele ⁶⁾. Ce privește anul 1215 (=6723) din inscripții, în discordanță cu cel din documente, foarte probabil el e luat, cum am presupus mai sus, din o dată autentică, adică

A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ed. a 2-a, III, 32 sqq.

1) Ibidem, 33

2) Ibidem, 36—7

3) Op. cit., I. c.

4) Trad. cit., I. c.

5) La N. Iorga, *Inscripții din Bisericile României*, I, 126 sqq.

6) Idem, ibidem, 131

în conformitate cu realitatea istorică: 1315 (= 6823), dar nedescifrată exact din cauza defectuoziității ce va fi prezentat cifra însemnând sutele anului în chestiune ¹⁾).

Sub influența, în fine, a aceleiași tradiții locale, a trebuit să se producă și schimbarea legendelor nouălor portrete ale vechilor ctitori, zugrăvite, de bună seamă, după chipul celor existente odinioară în biserica surpată la 1628 și cari portrete înfățișau, neîndoios, pe ctitori: pe descălecătorul domniei la Câmpulung, adică pe Basarab-Vodă, și pe urmașul său, Alexandru. Astfel, cel dintâiu, «marele Basarab» din inscripția mormântală a fiului său și «Negru-Voivod-Basarab» din doc. dela 1351/2 a devenit: «marele Radu-Negru-Voivod, întâiul dela descălecarea Domn al Țării-Românești» iar al doilea a rămas tot așa cum era: «Nicolae Alexandru Voivod» la care cineva, mai târziu, crezând că era vorba de Alexandru Vodă-Iliaș, Domnul sub care s'a surpat biserica, a adăogat și numele acestuia: Iliăș ²⁾).

Modificarea legendelor s'a făcut deci, la portrete, în același sens ca și la documente și inscripții, sens de natură a aduce tradiției populare însemnate adăogiri și intervertiri, când această tradiție a fost înregistrată, cătră sfârșitul sec. al XVII-lea, în cronică. Căci numai atunci, într'adevăr, când s'a întocmit cel dintâiu corp unitar al istoriei Țării-Românești, așa numită Cronica anonimă, atribuită de d-l N. Iorga scriitorului cantacuzinesc Stoica Ludescu, s'a putut înregistra în această cronică tradiția despre originile Principatului muntean în forma sa alterată deja — cum am văzut — prin influențe literare: întâi, prin identificarea lui Negru-Vodă cu Radul-Vodă, al doilea prin inventarea unui descălecat de peste munți și al treilea prin fixarea acestui descălecat, în timp, la 1290. La aceste elemente s'au adaus, ulterior, cele pe cari le mai găsim înregistrate în cronică, și anume: trecerea acțiunii principale a fondatorului, pentru așezarea și organizarea

1) Mai sus, p. 293.

2) Cf. D. Onciul, Originile, 185 — Foarte interesantă descrierea celui dintâiu portret la Fotino (op. cit., II, 4): «În această biserică (din Câmpulung) se află portretul său (al lui «Radu-Vodă Negrul»), înfățișându-l cu diademă pe cap, cu vestminte cusute cu fir până la picioare, cu nasturi la piept, cu brâu aurit, purtând pe deasupra un vestmânt blănit pe din lăuntru și pe margini împrejur cu blană neagră, cu statul înalt, cu fața smeadă, cu barbă și purtând în mână miniatura bisericii».

țării, dela Câmpulung la Argeș ¹⁾, spre a explica existența însemnatelor clădiri domnești de aci și admiterea unei imigrațiuni de populație, națională și străină («Români, Păpistași și Sași»), odată cu venirea lui Radul Negru de peste munți, pentru explicarea ființei însemnatelor comunități catolice săsești, pe acea vreme, tocmai în vechile orașe de reședință ale țării ²⁾. Iată deci cum când și din ce anume elemente s'a alcătuit, pe vechiul fond al tradiției populare, noua tradiție literară, a întemeierii Țării-Românești, făcându-se, dintr'un lucru destul de simplu și ușor de explicat unul complicat și greu de înțeles.

După cronicari veniră la rând cărturarii, în frunte cu Stolnicul Constantin Cantacuzino († 1716), cari încurcară, ca să zic așa, și mai mult problema, căutând să aducă nouă dovezi, din documente și inscripții, pentru identificarea, săvârșită deja, a fondatorului tradițional al Principatului cu Radul-Vodă dela Argeș și să pună în discuție critică data descălecatului din cronică față cu ele ce reieșiau din documente și inscripții. Dovada cea mai bună în această privință o găsim în Cronologia sa tabelară ³⁾ și, mai ales, în scrisorile adresate de Marsigli lui Cantacuzino și în răspunsurile acestuia la întrebările eruditului general italian. Intr'adevăr, Marsigli, care fusese în țară și și adunase materialul istoric, arheologic și geografic de aci, direct, prin cercetări proprii, pune, ca fondator al țării, pe Negru-Vodă, așa cum arată — și pe atunci — tradiția națională, populară. Constantin Stolnicul îl corectează însă, adăogând înaintea acestui nume pe acela de Radul și făcând deci, după cronică, un Radul-Negru Vodă ⁴⁾. Totuși amintind de cetatea de lângă Dâmbovița, înălțată, după tradiție, de acelaș fondator al țării, Cantacuzino ține să spună că, la popor, ea nu are alt nume de cât acel de „Cetatea Negrului-Vodă“ ⁵⁾ fără ca această constatare să-l fi adus a sesiza deosebirea dintre literarul Radul-Negru al cronicelor și tradiționalul Negru-Vodă al poporului.

Dela cronicari și cărturari, Radul-Negru trecu, cu toate elementele adaoase și modificările introduse, în literatura istorică a sec. al XVIII-lea și a celui al XIX-lea, prin scrierile Banului Mihai

1) Mai jos, pp. 310—11.

2) Mai sus, p. 299.

3) Op. cit., 19.

4) Ibidem, 42 și 50.

5) Mai jos, p. 310 nota.

Cantacuzino († după 1780): Cronologia critică, întocmită pe baza Cronologiei tabelare a învățatului său strămoș, Constantin Stolnicul, și Istoria Țării-Românești, alcătuită, aceasta din urmă, pe baza unei scrieri istorice-statistice a Banului Mihail ¹⁾. Căci cea dintâiu a fost izvorul principal, critic, așa numitul Anonim românesc (*Anonymus valachicus*) al lui Samuil Micu-Clain și Gheorghe Șincai și, prin aceștia, al lui Engel și al tuturor celor ce au utilizat, în scrierile lor, opera acestui distins istoric al Țărilor Române, în frunte cu Mihail Kogălniceanu ²⁾. Iar cea din urmă, tipărită în grecește, la Viena, în 1806, de frații Tunusli, a servit lui Fotino și, prin el, ca și prin cei mai înainte arătați, tuturor istoricilor din prima jumătate a veacului trecut. Astfel s'a introdus în literatura noastră istorică, anterioară epocii critice a istoriografiei naționale, tradiția în forma sa augmentată și modificată sub influența cărturarilor și scriitorilor, cu toate că în popor această tradiție continua a se menține încă în forma sa străveche, nealterată și neadaosă, cu Negru-Vodă întemeietor al țării și luptător împotriva Tătarilor, descălecător la Câmpulung și fondator al bisericii domnești de acolo, dar năbușită cu totul de cea literară. Dovadă că se găsește înregistrată la Del Chiaro, Marsigli, Ștefan Ieromonahul, Bonaventura Andreini și Philippide ³⁾.

1) N. Iorga, Istoria literaturii române în sec. al XVIII-lea, II, 129—30.

2) Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens. Berlin 1837.

3) Pentru Marsigli, Del Chiaro și Andreini, op., cit., II, cc.--Pentru Daniil Philippide, Geografia României, în grecește, Lipsca 1818, ap. N. Bănescu, în acest Anuar p. 194 iar pentru Ștefan Ieromonahul, Viața prea cuviosului Părintelui nostru Nicodim Sfințitul, ed. Ios. Bobulescu, București 1883, 33. — În fine, Negru-Vodă și nu Radul Negru e numele fondatorului Țării-Românești în genealogia dela 1799 a familiei Monea din Veneția (N. Densusianu, Monumente pentru istoria țerii Făgărașului, București 1885, 104—6 și I. Pușcariu, Fragmente istorice din țara Făgărașului, Sibiu 1907, 10, iar, în facsimil, la acelaș, Ugrinus, —1291, discurs de recepție la Academia, București 1901), — la Filstich (*Schediasma historicum de Valachorum historia, annalium Transilvanensium multis in punctis magistra et ministra*, Jenae 1743, 18), — la Neofit Mitropolitul (Biserica ortodoxă română, II (1876), 636), — la Gebhardi (după Luccari, în *Geschichte der mit Hungarn verbundenen Staaten: Bulgarien, Valachey, Moldau*. Leipzig 1782, 280 sqq.)— și la alții.

De observat apoi că ruinele de cetăți atribuite de popor fondatorului Țării-Românești sunt numite ale lui Negru-Vodă (nu Radul-Negru). Așa cetatea Negrului-Vodă dela Dâmbovița, com. Buđeni, jud. Muscel (Marele dicționar geografic al României, V, 490): La Bongars (1585:) chateau Nigrovoda

Dar mai mult. Prin influență literară se alteră în timpul din urmă și această tradiție. Radul-Negru din manualele de școală și din scrierile de popularizare pătrunse, cu întregul său cortegi de invenții cărturărești, și în popor, substituindu-se, mai preste tot locul, secularului Negru-Vodă. De aci mulțimea variantelor tradițiunii noastre, variante din cari, de n'am ști cum stau lucrurile, cum adecă s'au născut, cu greu ne-am putea descurca ¹⁾. Intreaga tradiție privitoare la Negru-Vodă și la Doamna lui Marghita, cu toate amănuntele ei, fu transpusă dela Câmpulung la Argeș și adaptată lui Radul-Vodă și Doamnei sale Ana. Căci și acesta, ca

(Hurmuzaki, Documente, XI, 191), — la Walther (1595) : arx Negrawoda (Tesaurul de monumente istorice, I, 31), — la Constantin Cantacuzino (Operele, ed. cit. 43: Cietate a Negrului Vodă), — în raportul călugărului catolic anonim despre starea Țării-Românești în 1679-88 (Magazin istoric, V, 69: Citate di Negrol-Voda), — la Bauer (Memoires sur la Valachie, Francfort 1778, 180: cita di Negrului-Vodi), — la Domenico Sestini (1780): Tscetatie Niegurului-Vodi (în Arhiva soc. șt. și lit. din Iași, IV, 580, după Viaggio curioso-scientifico-antiquario, Florența 1815, 29), — la Sulzer (op. cit., I, 332 și partea istorică a operei sale, inedită, în copie, la Acad. Rom., I, 556), — la Engel (Geschichte der Moldau u. Walachey, 149, după Sulzer), — la Bălcescu (Românii sub Mihaiu-Vodă Viteazul, ed. A. Lapedatu, București 1908, 98) și la scriitorii moderni: I. Mihailescu (Ruinele cetății Negru Vodă, în Albina, 1907, 1255), — I. Pușcariu (Cetatea Neamțului dela Podul Dâmboviței, în Analele Academiei Române, XXX, 1907-8, 111 sq.), — N. I. Apostolescu (Cetățile lui Negru-Vodă și a lui Tepeș, București 1910 și Acelaș, Pe valea Argeșului, în Rev. p. ist. arch. și fil. pe 1911, 210 sq.), — A. Lapedatu (Două vechi cetăți românești: Poenarii și Dâmbovița, în Bul. Com. Mon. Istorice pe 1910, 177 sq.), — Gabriel Dumitriu (Cetatea Negru Vodă) și Smaranda Catzian (La Cetatea lui Negru Vodă), ambele în Anuarul S. T. R. pe 1911, 19 sq. și 27 sq., — V. Drăghiceanu (Cetatea și schitul Negru-Vodă, în Bul. Com. Mon. Ist. pe 1912, 89 sq., unde se dau interesante relațiuni și vederi dela schitul cetății). — G. E. Müller (Burg Negru-Vodă im Törzburger Pass, în Korrespondenzblatt des V. f. S. L.-K, 1923, 48-51) și C. Rădulescu-Codin, Legende, tradiții și amintiri istorice, ed. Acad. Rom., București 1910). — Cetatea lui Negru-Vodă dela Colții Brezii din țara Oltului (I. Turcu, Escursiuni pe munții țării Bârsei și ai Făgărașului, Brașov 1896, 119-20 și Șt. Greceanu, Eradica română, București 1900, XII și planșa). — Cetatea Negrului-Vodă de pe dealul Gruiu, jud. Buzău, com. Șarâga (Marele dicționar geografic, V, 490). În sfârșit. cea mai surprinzătoare, fiindcă se găsește în regiunea Someșului: Cetatea Negru-Vodă, lângă Negrilești, pe Valea Mare (I. Marțian, Urme din războaiele Dacilor cu Romanii, Cluj 1921, 24).

1) Cf. C. Rădulescu-Codin, op. cit., 49, 53, 55 și, în deosebi, 112, Dicționar geografic, III, 140-1.

și Negru-Vodă, se luptă cu Tătarii și face biserică, mare și frumoasă, iar Doamna lui, firește și ea catolică, — ca și Marghita, — zidește, pe când soțul ei era departe, în lupte cu păgânii, biserica catolică din apropiere, Sân-Nicoară din Argeș, fapt pentru care, persecutată, fu nevoită să fugă, să caute ocrotire la rudele sale dela Câmpulung, adaogă tradiția, pentru ca în trecerea apei ce curge între cele două târguri, să se înece în valurile Râului-Doamnei¹⁾. Precum deci Radul-Vodă se substituie lui Negru-Vodă, tot astfel soția sa, Ana Doamna, se substituie soției acestuia, Marghitei Doamna. Și aceasta nu numai la Argeș, ci și în alte părți — ca bună oară la schitul și la Cetatea Negrului-Vodă dela Dâmbovița²⁾ și chiar în Câmpulung, la biserica fostului cloașter, atribuită, de unele variante alterate ale tradiției, Doamnei Ana a lui Radul-Negru³⁾.

IV.

Tradiția literară în studiile istoricilor contemporani: Radul-Negru al tradiției literare identificat cu Radul-Vodă dela sfârșitul sec. al XIV-lea. — Inventarea unui alt Radul-Negru anterior: construcții istorice bazate pe tradiția literară. — Elementele tradiției populare, singurele explicabile istoricește.

Când critica istorică modernă veni să lămurească chestiunea fundamentală pentru trecutul nostru, a originilor Principatelor Române, ea se găsi deci, în ce privește Țara-Românească, înaintea unei tradiții scrise, care, cel puțin de două veacuri, considera ca întemeietor al țării, prin o descălecare de peste munți, la 1290 după unii, la 1215 după alții, pe Radul-Negru. Tradiția aceasta era așa de adânc înrădăcinată în istoriografia națională că, continuând pe predecesorii lor, istoricii noștri — cu excepția d-lui N. Iorga, care, în expunerile sale cu privire la formațiunea politică a Țării-Românești, a lăsat totdeuna la o parte tradiția — o luară și ei drept bază a cercetărilor și studiilor lor, așa cum se prezintă ea în cronică și, după aceste, în scrierile istorice anterioare, fără a fi căutat să examineze, prealabil și deaproape, modul cum

1) Cf. N. Gabrielescu, Ruina Sân-Nicoară din Curtea-de-Argeș, București 1888, 3-4, Șt. Grecianu, Eraldica română, XV și scrierile citate la nota precedentă.

2) Cf., mai sus, p. 291, n. 2.

3) Tunusli, op. cit., 13.

s'a alcătuit și desvoltat, în cursul timpului, spre a deosebi elementele vechi, populare, de cele nouă, literare, eliminând, din interpretarea istorică, pe aceste din urmă și menținând numai pe cele dintâiu.

Plecând dela Radul-Negru al cronicelor și scriitorilor n'a fost greu, evident, istoricilor contimporani să-l identifice cu Radul-Vodă al documentelor, ctitorul dela Argeș, fiu al lui Alexandru Basarab și tată a lui Dan și Mircea ¹⁾. Dar, pentru a explica cum acest Domn, mai puțin vestit prin fapte de arme și acțiuni politice decât oricare din semenii săi din sec. al XIV-lea, a putut fi, totuși, considerat de tradiția națională ca întemeietor al țării, ei s'au văzut nevoiți să-l înfățișeze ca pe un Voivod însemnat prin fundații bisericești și prin împrejurarea că ar fi abandonat, de bună voie, posesiunile, pe care predecesorii săi le-au ținut ca feude ale Coroanei ungare, în calitate de vasali ai ei, peste munți — Amlașul și Făgărașul, ca să câștige, în schimb, independența țării sale față de Unguri, împrejurare prin care istoricii de care vorbim explicau, totodată, și descălecatul din Transilvania.

Cum apoi acest Radul din ultimul pătrar al sec. al XIV-lea nu putea fi privit ca întemeietorul unui Stat ale cărui origini însăși tradiția luată ca bază le pune la sfârșitul (1290) ori chiar la începutul (1215) secolului precedent, — Stat dovedit apoi, prin mărturii documentare, ca existent, în forma sa unitară, cu cel puțin o jumătate, iar în forma sa teritorial-voivodală, cu cel puțin un secol mai înainte, — istoricii noștri, interpretători ai tradiției, au trebuit: unii (Xenopol și cei ce l-au urmat) să admită existența unui alt Radul, cu un secol mai înainte, la 1290, într'o vreme când izvoarele nu atestă și nici măcar îngăduie existența unui asemenea Domn, alții (Hasdeu și cei ce l-au urmat) să pună pe acest Radul și mai înainte, pe la 1230, iarăși fără bază istorică reală, admițând, în urma lui, în șirul Domnilor, câțiva pe care trecutul nostru nu-i poate documenta, cu tot felul ingenios în care-i înfățișează ademenitoarea construcție a genialului autor; în sfârșit, alții (Onciul și cei ce l-au urmat) să considere pe Negru-Vodă ca o personificare poetică a domniei Asaneștilor la Nordul Dunării, în Țara-Românească, la așa numiții, pe atunci, Negrii-Români, cu

1) B. P. Hasdeu, *Istoria critică*, ed. 2-a, București, 1875 și Negru-Vodă. — D. A. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia-Traiană*, ed. 2-a, III. — D. Onciul, *Originile Principatelor Române*.

argumente savant combinate și prezentate, din domeniul însă nu-mai al ipotezelor istorice.

Cât de departe sunt aceste reconstituiri, clădite pe baza tradiției literare din cronicile și scriitorii, ale originilor Țării-Românești, de realitățile istorice, o vedem bine acum, când, lămuriri fiind asupra modului cum s'a alcătuit, în cursul timpului, această tradiție, — suntem în măsură să distingem vechile ei elemente populare, de cele mai nouă, ulterior adăose, literare, și când — cunoscând împrejurările în care s'a format domnia unitară a toată Țara-Românească din voivodatele și chinezatele anterior existente în cuprinsul ei — putem constata că cele dintâiu — elementele tradițiunii populare, — pot fi puse în deplină concordanță cu cele din urmă — împrejurările istorice, reale, ale constituirii Statului român muntean.

Intr'adevăr, cum am cercat să dovedesc la începutul acestei comunicări, nu este nici un element al vechei tradiții, în forma sa originară, populară, care să nu se poată explica istoricește: Negru-Vodă, întemeietor al țării, luptător împotriva Tătarilor, descălecător al capitalei la Câmpulung, ctitor al bisericii domnești de acolo și soț al Margaretei, fondatoare, la rândul ei, a bisericii catolice din aceeași localitate, nu poate fi decât Domnul sub care s'a înfăptuit unitatea teritorială a țării și s'a obținut independența ei politică, sub care Tătarii au fost alungați din părțile de Răsărit de Olt și domnia întinsă, peste șesul muntean, până la Dunăre și Mare, sub care capitala țării a fost așezată la Câmpulung și biserica domnească de acolo construită. Ori acest Domn nu poate fi altul, cum am arătat-o, decât Basarab, marele Voivod din întâia jumătate a secolului al XIV-lea, soțul Marghitei, Doamna, care, spune tradiția mai departe, a zidit biserica catolică din Câmpulung și care stă la baza organizării cultului latin, papist, din Țara-Românească.

Aceste sunt, Domnilor colegi, constatările la care m'am oprit, ca rezultat al comunicării ce mi-am luat voie a vă face. Firește, nu am prezumția a socoti acest rezultat ca definitiv câștigat pentru chestiunea ce am tratat. Totuși, fie-mi îngăduit a crede, că el reprezintă un pas mai departe spre luminarea problemei originilor politice ale Țării-Românești, — obținut, nu prin complicarea

ci prin simplificarea, în analizare și interpretare, a elementelor acestei probleme, singura cale de altminteră pe care se poate ajunge la capătul unei lucrări începute cu atâta ardoare și continuate cu atâta stăruință de câteva generații de meritoși cercetători și iluștri istorici.
